

Віталій Коблик

*аспірант Уманського державного педагогічного університету імені
Павла Тичини*

ВОЛОНТЕРСЬКА ДОПОМОГА ПІДЛІТКІВ ЯК СКЛАДОВА ДОБРОДІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розкриваються основні завдання, зміст і форми виховання в підлітків ціннісного ставлення до праці в процесі волонтерської добродійної діяльності, а також способи їх залучення до різних волонтерських програм.

Ключові слова: ціннісне ставлення до праці, волонтерська добродійна діяльність, підлітки, позакласна робота, мотивація.

Аннотация. В статье раскрываются основные задачи, содержание и формы воспитания у подростков ценностного отношения к труду в процессе волонтерской благотворительной деятельности, а также способы их привлечения к различным волонтерским программам.

Ключевые слова: ценностное отношение к труду, волонтерская благотворительная деятельность, подростки, внеклассная работа, мотивация.

Annotation. The article describes the main tasks, content and forms of education of teenagers in value attitude to work in the voluntary charitable activity, and methods for their involvement in various volunteer programs.

Keywords: value attitude to work, volunteer charity, teens, class work, motivation.

Постановка проблеми. Допомога підлітків волонтерській добродійній діяльності не може здійснюватися без виховання в них ціннісного ставлення до праці. Сучасні проблеми, що пов'язані з нестабільністю і агресивними тенденціями сьогоденного життя, соціально-правова незахищеність, відсутність закладів для проведення активного дозвілля, незадоволеність батьків заробітною платою - збільшують у підлітків невпевненість у майбутньому. В них втрачається інтерес до знань і праці, з'являється схильність до неправильних форм ініціативи й підприємництва. Окреслені зміни в мотивації поведінки, а також участі в добродійності - тривожний показник погіршення морального, соціального, а також психічного та фізичного здоров'я підлітків.

Розглядаючи сучасний етап організації виховання з учнями, можна стверджувати, що існують об'єктивні умови для усвідомлення педагогами і в цілому суспільством небезпеки, пов'язаної з утратою духовно-морального та соціокультурного зв'язку між поколіннями в нашому суспільстві. Ця небезпека підвищується через відставання науково-методичного апарату і масового досвіду соціально-педагогічної роботи з підлітками, старшокласниками щодо виховання в них ціннісного ставлення до праці в процесі добродійної діяльності.

Взявши за основу думки багатьох учених [1; 2; 5; 9; 10 та ін.] про те, що підлітковий вік - період найважливішої події у житті особистості, період соціальних орієнтирів формування світогляду, в основі якого покладено ціннісно-мотиваційна структура участі в волонтерській добродійній діяльності.

Відомо, що серед підлітків, які бажають допомогти у волонтерській добродійній діяльності є високий відсоток з низьким рівнем мотивації. За статистичними даними, з опитаних підлітків дві третини – це учні з низьким рівнем мотивації, а з високим - тільки 14%. Тому для активізації участі підлітків у волонтерській добродійній діяльності необхідно враховувати такі

їх психолого-педагогічні особливості, як підвищена чутливість до соціальних явищ, потреба у визнанні, наявність мотивації допомозі, активна взаємодія з групами волонтерів та поза нею, готовність до змін, необхідність у фізичних і духовних потребах.

Отже, організовуючи волонтерську допомогу, школа в особі педагогів покликана забезпечити формування в учнів ціннісного ставлення до праці в процесі добродійної діяльності.

Мета статті полягає в розкритті місця і ролі волонтерської добродійної діяльності у вихованні в підлітків ціннісного ставлення до праці.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи поняття «волонтерство», необхідно зазначити, що його трактування все ще потребує науково завершеного осмислення, враховуючи усю багатогранність. В радянській традиції термін «волонтер», «волонтерський» (від лат. voluntarius, voluntas – добра воля) сприймався виключно у воєнному контексті для позначення особи, що добровільно вступила на військову службу. І лише із активізацією світового волонтерського руху у різних його формах в останній третині ХХ ст., розповсюдженням на пострадянському просторі у 1990-х років діяльності численних благодійних організацій, програм обміну, цільових благодійних міжнародних програм, у суспільній свідомості термін «волонтерство» оформлюється та починає сприйматися як різновид суспільно-корисної діяльності, найчастіше безоплатної та соціально значимої, що надається фізичними особами – добровольцями з особистої ініціативи або ж від недержавної некомерційної організації-об'єднання [4, с.176].

Термін волонтер має різноманітне трактування: французьке "volontaire" означає прагнення, бажання; латинське "voluntas" та слов'янське "воля" з тої самої парадигми. Волонтерами в XVII-XVIII ст.

У Франції, Англії та інших країнах називали людей, що добровільно йшли на військову службу. В Росії XVIII сторіччя існував термін "волентир"

або "вулентєр", і мав таке саме значення. Сучасне, більш широке розуміння слова "волонтер" отримало лише в ХХ сторіччі. Розвиток волонтерства на Русі бере свій початок з прийняттям християнства після 988 року. В православному середовищі здавна та до цього часу існує традиція роботи во славу Божию, коли добровольці йдуть працювати до монастирів. Початок розгалуження мережі центрів соціальних служб для молоді в Україні припадає, переважно, на 1992-1993 рр. Інтенсивний розвиток та специфіка роботи цих служб зумовлені вимогами часу, що, водночас, викликало потребу у створенні багатопрофільної інфраструктури, складовою частиною якої, поряд з професійними соціальними працівниками, змогли б стати добровільні помічники – волонтери. Як зазначають Т.П. Голованова, Ю.П. Гапон, волонтерські служби при центрах соціальних служб для молоді поступово стали одним із об'єктів уваги державної молодіжної політики [13, с.109].

Волонтер ще у минулому столітті асоціювався з військовим, який добровільно пішов на військову службу. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття поняття «волонтер» набуло нового значення.

Волонтер – фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану, неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги . [11, с.111-115].

Волонтерська допомога – роботи та послуги, що безкоштовно виконуються надаються волонтерами [12,].

На сьогоднішній день волонтери працюють з багатьма напрямками (інформаційний, просвітницький, корекційний, реабілітаційний, соціально – медичний, побутовий, та інші). Саме волонтерська діяльність містить у собі добродійні програми, які реалізовані в нашій країні.

Вивчення складу волонтерських груп дозволило розподілити волонтерів на чотири групи за: віковою категорією, основним місцем навчання, роботи, рівнем освіти .

1 група – підлітки та юнаки, учні загальноосвітніх шкіл та ВНЗ, які складають актив різних груп (в клубах молодих інвалідів, творчих об'єднаннях, школах лідерів, групах самопомоги, молодіжних та дитячих об'єднаннях тощо).

2 група – студенти вищих навчальних закладів (переважно, з факультетів та відділень педагогіки, психології, соціальної роботи/соціальної педагогіки), які створюють власні волонтерські групи і проводять різнобічну добродійну діяльність.

3 група – батьки підлітків, які беруть активну участь у волонтерському добродійному русі.

4 група – волонтери-фахівці, які створюють волонтерські групи і здійснюють різнобічну добродійну роботу.

Підлітки, які входять до зазначених вище груп, значно відрізняються за мотивами своєї участі у добродійній діяльності, за можливостями, інтенсивністю залучення до волонтерської роботи. Тому доцільно розглянути особливості їхньої діяльності більш детально.

Для підлітків головним мотивом участі у волонтерській діяльності є можливість самоутвердитися в очах однолітків, батьків, вчителів, бажання знайти нових друзів, можливість спілкування з однолітками, прагнення набути нових навичок і знань та проведення власного дозвілля. Питання надання конкретної добродійної допомоги, зазвичай, для них не є визначальним.

Тому одним з головних завдань участі підлітків у волонтерській добродійній діяльності, на наш погляд, є розширення їх сфер участі у

добродійній трудовій діяльності, налагодження зв'язків у сфері волонтерської допомоги серед школярів, усвідомлення значущості даного виду допомоги людям.

Форми залучення підлітків до волонтерської добродійної діяльності мають спільні риси з соціальним волонтерством, проте характеризується виразною специфікою. Головна їх відмінність полягає у практичній спрямованості, конкретних результатах, впливові на процес виховання ціннісного ставлення до праці.

Для нашого дослідження особливе значення мають такі напрями добродійної волонтерської діяльності, які забезпечують ефективне виховання в підлітків ціннісного ставлення до праці:

1. Допомога воїнам АТО.
2. Допомога дітям-сиротам.
3. Допомога людям похилого віку.
4. Допомога в лікарні.
5. Допомога тваринам.

Волонтерська діяльність у загальноосвітніх школах спрямована на вирішення завдань виховного соціального, освітнього змісту. При цьому важливо підкреслити її особливість і відмінність від традиційної форми організації навчально-виховного процесу. Налагодженню волонтерської добродійної діяльності має передувати певна робота інформаційного та організаційного характеру. Попередньо на виховних годинах у класах мають бути проведені міні-лекції про сутність волонтерства і волонтерську діяльність в галузях, в ході яких визначається кількість бажаючих взяти участь у допомозі волонтерам, конкретні напрями роботи, в яких підлітки мають змогу взяти участь.

Етичний підхід (представники: М. Бердяєв, С. Булгаков, Ф. Достоєвський, К. Льюїс, Л. Мемфорд, Сократ, В. Соловйов, Л. Толстой, П.

Флоренський) визначають основними мотивами добродійної діяльності жалість, милосердя, співчуття та альтруїзм, акцентуючи увагу на ціннісних, духовних якостях, релігійних, патріотичних та культурно-естетичних причинах добродійної діяльності.

Згідно структурно-функціональному підходу (представниками якого є Т. Парсонс, Р. Мертон, А. Редкліффі-Браун, Б. Малиновський), добродійна діяльність здійснюється як необхідність для збереження структурної цілісності суспільства.

Дослідники виділяють такі основні мотиви добродійної діяльності:

- *мотив наслідування народної традиції*, оскільки, згідно з образом життя українського народу, добродійність є виконанням свого суспільного обов'язку;

- *моральний мотив*, пов'язаний з обов'язком перед суспільством, обов'язком перед Богом, відповідальністю за близьких, відповідальністю за людство взагалі [14, с. 56];

- *мотив співчуття*, що базується на людській потребі у співчутті та у наданні допомоги іншому;

- *релігійний мотив*, який є проявом любові до ближнього та пов'язаний із виконанням Божих заповідей та обов'язком робити діла милосердя, оскільки «віра без діла мертва»;

- *мотив престижу та соціального визнання*, згідно з яким надання добродійної допомоги є одним із шляхів самореклами в бізнесі, політиці;

- *мотив усвідомлення громадянської солідарності та справедливості*, пов'язаний з вірою у можливість справедливого життя, бажанням служити справі справедливості, її укріпленню [8, с. 131];

- *мотив патріотизму*, що полягає у бажанні служити своїй вітчизні, державі, прагненні її розвитку і процвітання.

Аналізуючи визначені мотиваційні чинники та різні види добродійної діяльності підлітків, приходимо до висновку, що протягом останніх десятиліть,

за часи існування незалежної України, для підлітків основними мотивами здійснення добродійної діяльності були моральний мотив та мотив співчуття.

Недостатній рівень ціннісного ставлення до праці серед підлітків та молоді у незалежній Україні викликав серйозне занепокоєння серед національно свідомих громадян та педагогів. Адже, як наголошує О. Вишневецький, життя і становище нації значною мірою залежить від представників, що формується з раннього дитинства шляхом засвоєння національних вартостей» [7, с. 566].

Тому нагальним завданням загальноосвітньої школи, зазначає В. Киричок, починаючи з першого року навчання дитини у школі є формування в підлітків почуття добродійної діяльності як найважливішої духовно-моральної й громадянської цінності, оскільки відсутність належного виховання дітей, шкільної молоді може спричинити серйозну духовно-моральну деформацію суспільства [6, с. 88].

Мотивуючи підлітків робити добро людям, їхня діяльність набуває дедалі більшого значення у розв'язанні гострих соціальних проблем – благодійні організації, фонди роблять значний внесок у соціальну сферу. У поняття «волонтерська діяльність» сучасне суспільство вкладає широкий зміст – від звичайної матеріальної допомоги до меценатства.

Висновки і перспективи. Отже, волонтерська діяльність для підлітків, викликана бажанням поділитися знаннями з усіма, хто цього прагне, перетворюється в процес творчого саморозвитку, стає засобом розвитку особистості, її соціалізації і духовного становлення. Така діяльність сприяє вихованню в підлітків громадянських почуттів, прояву гуманності та ціннісного ставлення до праці.

Таким чином, залучення підлітків до добродійної діяльності на підтримку воїнів АТО та української армії є важливим засобом виховання у підлітків ціннісного ставлення до праці. У свою чергу, працелюбність є мотивом до добровільної участі у волонтерській добродійній діяльності.

Подальшого дослідження потребують інші методи виховання ціннісного ставлення до праці підростаючого покоління, зокрема залучення до добродійної діяльності на підтримку вимушених переселенців. Участь підлітків волонтерській добродійній діяльності дає змогу оволодіти вміннями приймати правильні рішення, відчувати себе причетним до важливих справ і сумлінно ставитись до праці, будувати нові соціальні відносини, одержувати цікаві знання, випробовувати себе, реалізовували власну майстерність, отримувати визнання оточуючих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апресян Р. Г. Дилеммы благотворительности / Р. Г. Апресян // *Общественные науки и современность*. – М. : 1997. – № 6. – С. 56-67.
2. Бех І. Д. Науковий підхід - запорука успіху педагога / І. Д. Бех // *Початкова школа*. - 2000. - № 11. - С. 1-5.
3. Буздуган Я. М. Роль благодійних організацій у вирішенні соціальних проблем суспільства // *Наукові записки*. – ТДПУ. Серія: Економіка. – 2002. – № 12.
4. *Волонтерство: порадник для організатора волонтерського руху* / Укл.:Т.Л. Лях , авт. кол. О. В. Безпалько, Н. В. Заверіко, І. Д. Зверева, Н. В. Замовець. - К.: ВГЦ „Волонтер”, 2001. - 176 с.
5. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский [под ред. В. В. Давыдова]. - М. : Педагогика, 1991. - 479 с.
6. *Виховуємо громадян-патріотів України : наук.-метод. посіб.* / авт. кол. за заг. кер. К. Чорної. - Черкаси: вид-во ЧОПОПП, 2011. - 273 с.
7. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посіб. - 3-тє вид., дооґоац. і доп. - К.: Знання, 2008. - 566 с.
8. Григорьев С. И. Жизненные смыслы человека / С. И. Григорьев, Л. Д. Демина, Ю. Е. Растов. - Барнаул: изд-во АГУ, 2000. - 248 с.
9. Ильин Е. П. Психология физического воспитания / Е. П. Ильин. - 2-е изд., испр. и доп. - СПб. : Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2000 - 486 с.

10. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк [за ред Л. Н. Проколієнко]. - К.: Рад. школа, 1989. - С. 24-27.

11. Лях Т. Л. Проблеми нормативно-правового забезпечення волонтерської діяльності в Україні // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка: зб. Наук. пр. / [гол. Ред. М .О Носко]. – Чернігів: ЧНПУ, 2012. – Т.2. Вип.104.- Сер. Педагогічні науки.- С. 111 – 115.

12. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 №3236-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Посилання :<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.

13. Теоретичні аспекти і практичні шляхи залучення волонтерів до соціальної роботи: Звіт тимчасового творчого колективу / Український інститут соціальних досліджень. – К., 1998. – С.109.

14. Шипунова Т. В. Этические проблемы и моральные практики современного общества / Т. В. Шипунова. - СПб, 2001 -356 с. Шкільна І. М. Діагностика патріотичного виховання старших підлітків у позаурочній діяльності // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр. /І. М. Шкільна. - Кам'янець-Подільський : Видавець Звойлейко Д. Г., 2009. - Вип. 13, кн. 1. - С. 335-342.